ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ
ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОДА
КАФЕДРА СЛОВАЦЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
УЖГОРОДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Завдання І етапу Всеукраїнської
учнівської олімпіади зі словацької мови та літератури
9 клас

50 балів

Med. Najväčší význam **včiel**, spolu s ďalším hmyzom, spočíva predovšetkým v opeľovaní kvitnúcich rastlín a tým nám zabezpečujú lepšiu úrodu rozličných plodín. Napriek tomu, že úžitok z tejto ich činnosti predstavuje 75 - 90%, prvotný záujem ľudstva o včely bol pre ich sladký produkt – med. Ten je zároveň aj bohatým zdrojom energie a prináša veľa zdravotných benefitov. Med, pokrm bohov, bol od pradávna symbolom zdravia, hojnosti, večnej mladosti. Bol vysoko cenený vo všetkých kultúrach.

Základom pre vznik medu je nektár kvetov alebo výlučky vošiek. Tieto suroviny včely zbierajú a v úli ďalej spracúvajú do konečnej podoby. Liečivé účinky medu poznali naši predkovia už v dávnej minulosti. Med pomáha pri respiračných ochoreniach, liečbe popálenín, ochoreniach zažívacieho traktu, na podporu imunity, či ako prevencia a liečba rakoviny.

V mede sa nachádza cca 80% cukrov, 12 -18% vody a zvyšok tvoria enzýmy, organické kyseliny, aminokyseliny, **minerály,** vitamíny, flavonoidy, silice, lipidy, farbivá a peľ. Medovicové medy majú vyšší obsah minerálnych látok ako kvetové medy a vyznačujú sa vysokou antibakteriálnou aktivitou.

Kryštalizácia je prirodzená vlastnosť medu. Jej rýchlosť závisí od pomeru glukózy a fruktózy v ňom. Čím viac je glukózy, tým **rýchlejšie** med kryštalizuje. Spomalenie sa dá dosiahnuť rýchlym zahriatím medu na 70°C a okamžitým schladením. Takto sa ale znižuje jeho biologická hodnota. Aj keď spotrebitelia dávajú prednosť číremu medu, treba sa rozhodnúť, či budeme používať med ako liek alebo iba ako sladidlo. Aby si med zachoval svoju nutričnú hodnotu, optimálne je skladovať ho pri teplote do 18°C. Chráňme ho pred priamym svetlom !

1. Vyhľadaj v 1. odseku prístavok a vypíš ho: *patrónovi včelárov,* 2 bod
2. Vyhľadaj v texte 3 prívlastky a vypíš ich spolu so slovom, ku ktorému patria: 3 body
   číremu medu, nutričnú hodnotu, priamym svetlom, medovicové medy, vyšší obsah, minerálnych látok ,.... kvetové medy, ...

3. **Vyhľadaj** v prvom odseku **tretí stupeň prídavných mien** a vypíš: Najväčší 1 bod
4. Napíš **prirovnanie** súvisiace **s medom**: *sladký ako med, príkry ako med* 2 bod
5. Vypíš z textu **rozkazovaciu vetu**: *Chráňme ho pred priamym svetlom !* 1 bod
6. Vypíš a urči všetky **hlásky** zo slova *„včiel“*. 4 body

   V: obojaká spoluhláska, č – mäkká spoluhláska, ie – dvojhláska, l – tvrdá spoluhláska
7. Urči **gramatické kategórie** hrubo vytlačených slov: 6 bodov

   Včiel – subst., pl., G, ŽENA

   minerály - subst., pl., N, DUB

   rýchlejšie - adverbium, 2. stupeň
8. Nájdi **cudzie slovo**, ktoré vzniklo **skladaním** 2 bod

   aminokyseliny, antibakteriálnou
9. Vypíš z prvého odseku slovo, ktoré **sa skloňuje** podľa vzoru „**páví**“: *včelí* 1 bod
10. **Napíš vetu** o včelárstve, kde použiješ **viacnásobný vetný člen**. 2 body

Včelári predávajú med, propolis, vosk aj svieky.

11. Rozkresli a urči vetné členy v podčiarknutej vete, zapíš ich celým slovom: 5 bodov

    Chráňme – prísudok (vyjadrený)

    ho – predmet (priamy)

    pred svetlom – predmet (nepriamy)

    priamym – prívlastok zhodný

    podmet - zamlčaný
12. Urči, o aké súvetie ide v prvej vete textu. Vypíš prísudky. 3 body

    Hovorí, zaspal – podraď. súvetie
13. Aké látky sa nachádzajú v mede? 2 body

*V mede sa nachádza cca 80% cukrov, 12 -18% vody a zvyšok tvoria enzýmy, organické kyseliny, aminokyseliny, **minerály,** vitamíny, flavonoidy, silice, lipidy, farbivá a peľ.*

14. Ako sa nazýva prirodzená vlastnosť medu ? *kryštalizácia* 1 bod

15. Napíš, aké sú liečivé účinky medu: 3 body

    Med pomáha pri respiračných ochoreniach, liečbe popálenín, ochoreniach zažívacieho traktu, na podporu imunity, či ako prevencia a liečba rakoviny.
16. Ako optimálne skladujeme med? 2 body

    Optimálne skladujeme med pri teplote do 18°C. Chráňme ho pred priamym svetlom !
17. Napíš **úvahu**, prečo je med užitočný. Vymysli nadpis 10 bodov

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОДА
КАФЕДРА СЛОВАЦЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
УЖГОРОДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Завдання І етапу Всеукраїнської
учнівської олімпіади зі словацької мови та літератури
10 клас

55 балів

Peľ. Pre svoj **vysoký** obsah bielkovín je nevyhnutnou potravou včiel. Zbierajú ho z kvitnúcich rastlín a prinášajú si ho v košíčkoch na zadných nôžkach sformovaný do peľových guľôčok, ktoré nazývame obnôžky. Peľ si **v úli** ukladajú do buniek plástov a tam ho zvlhčujú nektárom, pridávajú vlastné enzýmy, utláčajú a zalievajú medom. Bez prístupu vzduchu dochádza k mliečnemu kvaseniu peľu. Počas kvasenia sa rozrušuje obal peľových zrniek a tým sa zlepšuje jeho stráviteľnosť.

Perga, fermentovaný peľ, zvaný tiež včelí chlieb či božská ambrózia, je mimoriadne hodnotný produkt. Podporuje imunitu a nervový systém. Zlepšuje trávenie, pomáha pri depresiách, poruchách spánku, chudokrvnosti, aj poruchách štítnej žľazy.

Včelí vosk je látka tukovej povahy, ktorá sa tvorí vo voskotvorných žľazách robotníc. Je to základný stavebný materiál v úli a teplota jeho topenia je 62-65°C. **Včelári** ho používajú na výrobu medzistienok, vkladaných do úľov. Na nich si včely vytvárajú komôrky pre svoj domov, vývoj včelieho plodu a zásoby medu. Medzistienky vyrobené z čistého včelieho vosku uľahčujú včelám výrobu plástov a preto je dôležité použiť získaný vosk predovšetkým pre potreby včiel.

Avšak aj pre potreby ľudí má včelí vosk široké uplatnenie. V minulosti, keď nebol známy parafín, sa vo veľkom využíval na výrobu sviečok, ktoré boli kvalitnejšie ako lojové – lepšie horeli, nečmudili a nezapáchali. V šperkárstve sa včelí vosk využíva na výrobu foriem pre odlievanie šperkov, v ďalších odvetviach na konzervovanie dreva, kože a iných materiálov. Taktiež sa používa pri reštaurovaní pamiatok, využitie má aj v kozmetike, v potravinárstve a na účely balzamovania.

1. Vyhľadaj a vypíš z 3. odseku 1 **prístavok**:
   fermentovaný peľ alebo *zvaný tiež včelí chlieb či božská ambrózia* 2 bod
2. Vyhľadaj v texte **3 prívlastky** a vypíš ich spolu so slovom, ku ktorému patria: 3 body
   ..... *včelí vosk , široké uplatnenie, ... tukovej povahy, voskotvorných žľazách....*

3. Napíš prirovnanie, súvisiace **s voskom**: *mäkký /ohybný/ formovateľný ako vosk* 2 bod
4. Napíš 4 **znaky** rozprávky: *rovnaké úvodné formulky, rovnaké záverečné formulky, magické čísla, dobro víťazí nad zlom, zvieratá rozprávajú, čarovné predmety, fantastické bytosti, neskutočné fantastické deje, gradácia,....* 2 body
5. Vysvetli, čo je **monológ**: *prehovor – replika jednej osoby v dráme, na scéne...* 2 bod
6. Vypíš z prvého odseku textu 1 **uvádzaciu vetu**: 2 bod

   Všetkých dvanásť sa naňho rovnako usmievalo a všetky hovorili:

   Ako tak dumá, priletí včela a pošepne mu do ucha:

   K tej potom šiel a objal ju:
7. Rozkresli a **urči vetné členy** v podčiarknutej vete: 4 body

   Podporuje – prísudok, vyjadrený

   Imunitu, systém – predmet, viacnásobný, priamy

   Nervový – zhodný prívlastok

   Podmet – nevyjadrený (zamlčaný)
8. Urči, o aké **súvetie** ide v prvej vete 4. odseku textu. **Vypíš prísudky**. 3 body

   je (látka), sa tvorí – podraďovacie súvetie
9. **Vyhľadaj** v prvom odseku sloveso **v rozkazovacom spôsobe,** vypíš ho: *vitaj !* 2 bod
10. Vypíš a urči všetky **hlásky** zo slova „**vyšiel**“. 6 bodov

    v – oboj. spoluhl., y – krátka samohl., š – mäkká spoluhl., ie – dvojhláska, l – tvrdá spoluhl.
11. Urči **gramatické kategórie** hrubo vytlačených slov: 5 bodov

    vysoký** – adjekt., **MR, sg, N, PEKNÝ

    v úli – subst., MR, sg, L, STROJ

    včelári - subst., MR, sg, N, životné, CHLAP
12. Vypíš z textu **2 cudzie slová**: 2 body

    reštaurovanie, balzamovanie, parafín, fermentovaný produkt, imunita, trávenie, depresie, enzýmy
13. Nájdi v texte **2 slová**, ktoré **vznikli skladaním** 2 body

    chudokrvnosť, voskotvorných, medzistienok
14. Ako sa využíva **perga**? 3 body

    Podporuje imunitu a nervový systém, zlepšuje trávenie, pomáha pri depresiách, poruchách spánku, chudokrvnosti, aj poruchách štítnej žľazy.
15. V akých odvetviach sa využíva **včelí vosk**? 3 body

    - *na výrobu sviečok*
    - *v šperkárstve - na výrobu foriem pre odlievanie šperkov*

- *na konzervovanie dreva, kože a iných materiálov*
- *používa sa pri reštaurovaní pamiatok*
- *využitie má aj v kozmetike*
- *v potravinárstve*
- *na účely balzamovania*

16. Čo sú to **obnôžky**: *Peľ sformovaný do guľôčok nazývame obnôžky*. 2 bod

17. Napíš **úvahu** o zmysle včelárstva. Vymysli nadpis 10 bodov

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОДА
КАФЕДРА СЛОВАЦЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
УЖГОРОДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Завдання І етапу Всеукраїнської
учнівської олімпіади зі словацької мови та літератури
11 клас

60 балів

Materská kašička je výživný sekrét žliaz včiel kŕmičiek, ktorý zabezpečí **larvám** všetkých druhov v prvých troch dňoch vývoja nevyhnutné látky pre ich metabolizmus a imunitu. Absolútne nevyhnutná je pre výživu včelej kráľovnej počas celého jej života a teda je oveľa vzácnejšia ako ostatné včelie produkty.

Jej unikátne tukové látky nemajú vo svete obdobu. Chránia včely i nás pred virózami a patogénmi v tráviacom trakte – v mieste, kde sa vytvára naša imunita. Bielkovinová zložka je bohatá na rôzne druhy aminokyselín, aj takých, ktoré si ľudský organizmus sám nedokáže vytvoriť. Sú dôležité pre zdravie mozgu a nervového systému, tvorbu hormónov a zabezpečenie zdravého vývoja organizmu.

Propolis. Zdrojom propolisu sú živicové látky, tvoriace sa na kvetných pukoch, alebo miazga niektorých stromov. Získanú surovinu včely zmiešavajú s voskom, peľom a výlučkami z vlastných žliaz. Jeho zloženie závisí od mnohých faktorov a preto je ťažké bližšie ho popísať. Doteraz sa identifikovalo v ňom takmer 200 zlúčenín. Obsahuje 50% živice, 30% vosku, 10% éterických olejov, 5% peľu a zvyšok tvoria rôzne organické látky a stopové prvky.

Včely ho využívajú na ochranu úľa, zásob i plodu. **Balzamujú** ním cudzie predmety, ktoré sa nachádzajú v úli. Propolis podporuje hojenie rán a potláča rast rôznych infekcií, patogénov, plesní aj vírusov. Používa sa najmä vo forme alkoholovej tinktúry v ľudovom liečiteľstve i v alternatívnej medicíne.

Včelí jed je látka, tvorená jedotvornou žľazou robotníc, určená na obranu úľa. Včela po vpichnutí harpúnovito zakončeného žihadla do kože protivníka nedokáže žihadlo vytiahnuť a preto hynie. V apiterapii má včelí jed široké využitie**.** Za všetky tieto **produkty** patrí včelám veľká vďaka.

1. Vyhľadaj v texte **3 prívlastky** a vypíš ich spolu so slovom, ku ktorému patria: 3 body

*..... **jedotvornou žľazou**, unikátne tukové látky, tráviacom trakte, Materská kašička**,** sekrét žliaz, včiel kŕmičiek, nevyhnutné látky.... éterických olejov, organické látky, stopové prvky*

2. Rozkresli a **urči vetné členy** v podčiarknutej vete: 6 bodov

Získanú – prívlastok zhodný

surovinu – predmet priamy, v akuzatíve

včely - podmet

zmiešavajú - prísudok

s voskom, peľom a výlučkami – predmet nepriamy

3. Urči, o **aké súvetie** ide v prvej vete úvodu textu. **Vypíš prísudky**.

Žil, sa staral – podraďovacie súvetie 3 body

4. Vypíš z textu **1 vetu**, kde je **zamlčaný podmet**. 2 bod

Včelám všetok med ukradol a úle porozbíjal.

Opravoval, skladal rozbité úle.

Dali sa do útoku a úbohého včelára začali nemilosrdne štípať.

Z posledných síl volal:

Chránia včely i nás pred...

Sú dôležité pre zdravie mozgu a nervového systému...

Obsahuje 50% živice, 30% vosku, 10% éterických olejov, 5% peľu a zvyšok tvoria rôzne organické látky a stopové prvky.

Balzamujú ním cudzie predmety, ktoré sa nachádzajú v úli.

Používa sa najmä vo forme alkoholovej tinktúry v ľudovom liečiteľstve...

5. **Vyhľadaj** v druhom odseku **neurčitok,** vypíš ho: *štípať* 2 bod

6. Napíš prirovnanie, súvisiace **s jedom**:

nebezpečný ako jed, horký ako jed, otravný ako jed... 3 bod

7. Napíš **2 znaky bájky** 2 body

- *epický žáner,*
- *hlavné postavy sú zvieratá (rastliny alebo neživé predmety)*
- *konajú alebo hovoria ako ľudia*
- *vždy z nej vyplýva nejaké ponaučenie*
- *alegória, nereálne prvky*
- *kritika, satira, výsmech, irónia*
- *autor humornou formou kritizuje správanie ľudí*
- *zvieratá v bájke získavajú ľudské vlastnosti*

8. Vysvetli, čo je **dialóg**: *rozhovor dvoch alebo viacerých osôb (opak monológu)* 2 bod

9. Vypíš z druhého odseku textu **uvádzaciu vetu**: *Z posledných síl volal:* 2 bod

10. Vypíš a urči všetky **hlásky** zo slova *„**žliaz**“*. 4 body

Ž – mäkká spoluhl., l - mäkká spoluhl, ia – dvojhláska, z – obojaká spoluhl.

11. Urči **gramatické kategórie** hrubo vytlačených slov: 6 bodov

larvám, - subst., ŽR, PL, D, ŽENA

balzamujú – verbum, 3. os., pl., oznam. sp., prít. čas

produkty - subst., MR, PL, N, neživ, DUB

12. Nájdi v texte **2 slová**, ktoré **vznikli skladaním** 2 body

apiterapia, jedotvornou, aminokyselín

13. Vypíš z textu 1 **odborný termín**: *sekrét, kŕmičky, harpúnovito,* ***apiterapia,*** *produkty, balzamujú, patogény, alternatívna, sekrét, imunita,...* 2 bod

14. Vypíš z textu **1 slovo**, ktoré je **zdrobnenina**: *včielky, kašička* 2 bod

15. Čo je oveľa vzácnejšie ako ostatné včelie produkty: *Materská kašička - výživný sekrét žliaz včiel kŕmičiek* 2 bod

16. Na čo využívame propolis? 3 bod

Včely ho využívajú na ochranu úľa, zásob i plodu. Balzamujú ním cudzie predmety, ktoré sa nachádzajú v úli. Propolis podporuje hojenie rán a potláča rast rôznych infekcií, patogénov, plesní aj vírusov. Používa sa najmä vo forme alkoholovej tinktúry v ľudovom liečiteľstve i v alternatívnej medicíne.

17. Kde sa využíva včelí jed? ***určený na obranu úľa, v apiterapii*** 2 bod

18. Prečo a kedy včela hynie: *Včela po vpichnutí harpúnovito zakončeného žihadla do kože protivníka nedokáže* ***žihadlo*** *vytiahnuť a preto hynie.* 2 body

19. Napíš **úvahu** o práci včelára. Vymysli nadpis 10 bodov